

Kaksi 1600-luvun epitafia Tenholan kirkossa

Jumalan kunniaksi ja suvun muistoksi

Epitafi on vainajan muistoksi pystytetty muistotaulu, jossa on joko teksti tai kuva. Kuvaan on usein liitetty muistoteksti vainajasta, raamatunlauseita sekä mahdollisesti omistuskirjoitus, josta ilmenee myös epitafin lahjoittaja. Epitafeja alkoi ilmestyä Saksan kirkkoihin 1300-luvulla, ja erityisen suosituiksi ne tulivat 1600-luvulla.¹ Maassamme säilyneet epitafit ovat etupäässä 1600- ja 1700-luvuilta.² Näissä epitafeissa yleisin kuva-aihe on ristiinnaulittu. Ristin ympärille – osaksi tapahtumaa – on usein kuvattu polvistuneena vainaja lahjoittajan ja lähiomaistensa kanssa. 1600-luvun jälki-puolen epitafeissa on yleistä, että ristin juurelle on kokoontunut suurperhe; usein mukaan on kuvattu myös edesmenneet lapset tai puoliset.

Kirkoissamme on myös votiivimaalauksia, jotka ovat ulkoasultaan epitafimaalauksen kaltaisia. Käsitteitä epitafi- ja votiivimaalaus on usein käytetty ristikkäin. Sekaannusta on varmaankin aiheuttanut se, että käyttöyhteydestä irrallaan olevista maalauksista on vaikea päätellä niiden alkuperäistä tarkoitusta, sillä funktio ei näy kuvasta. Epitafi (kreikan sanoista *epi* ja *tafios*, mikä tarkoittaa haudan yläpuolella tai rinnalla olevaa) viittaa hautaan ja vainajan muistoon. Epitafitaulu ei välttämättä kuitenkaan ole välittömästi haudan yhteydessä. Votiivimaalaus (latinan sanoista *ex voto*, lupauksen mukaan) on lahja pyhille pyydettyä apua tai kiittäessä pyynnön täyttymisestä.

Epitafin lahjoittaminen oli uskonnollinen ja sosiaalinen teko; lahjoitus tapahtui Jumalan kunniaksi ja kirkon koristamiseksi. Se oli myös lahjoittajalta hyvä teko, jotta jälkipolvet muistaisivat vainajaa ja lahjoittajaa.³ Lahjoittajan nimi onkin useimmiten tuotu hyvin näkyvästi esille.

¹ Alfred Weckwerth, »Der Ursprung des Bildepithaphs», *Zeitschrift für Kunstgeschichte* 20: 2, 1957 s. 150 ja seur.; ks. myös Paul Schoenen, »Epitaph», *Reallexikon zur deutschen Kunstgeschichte* V, Stuttgart 1967, s. 872–921.

² Jyväskylän yliopiston taidehistorian laitoksen Kirkkotaideprojektin arkiston tietokannasta löytyi keväällä 1996 hakusanoilla »epitafi» ja »votiivi» 32 teosta – arkistotietokannan päivitys on vielä tekeillä. Museoviraston Kuva-arkistossa on epitafien ja muistotaulujen luokkaan arkistoitu valokuvat 30 kuvallisesta teoksesta.

Maassamme ei ole tehty kattavaa tutkimusta epitafeista. Kirjoittaja valmistelee taidehistoriaan lisen-siaatintyötä lahjoittajien kuvallisesta esittämisestä 1400–1700-luvuilla Suomessa. Siinä ovat keskeisenä tutkimusmateriaalina epitafimaalaukset.

Peter Gillgren on tehnyt ansiokkaan väitöskirjan (1995) ruotsalaisista epitafimaalauksista. Ruotsissa on maalattuja epitafeja 1500-luvun lopulta, 1600-luvun ollessa tuottoisinta epitafien valmistusaikaa. Epitafeja on säilynyt Ruotsissa yli 500, arviolta niitä on ollut puolet enemmän. Epitafien lahjoittaminen loppuu Ruotsissa 1700-luvun alussa. P. Gillgren, *Gäva och själ. Epitafiemåleriet under stormaktstiden*, Uppsala 1995, s. 20–22.

³ Lisää lahjoittamisesta: Collinson, Howard Creel, *Three Paintings by Mathis Gothart-Neihart, called Grünewald: The Transcendent Narrative as Devotional Image* I–II, Yale University 1986, s. 86–106; Cornie Schleif, *Donatio et Memoria. Stifter, Stiftungen und Motivationen an Beispielen aus der Lorenzkirche in Nürnberg*. *Kunstwissenschaftlichen Studien* 58, München 1990, s. 228–236.

Kuva 1. Elin Flemingin (1553–1603) kalkkikivistä veistetty epitafi Tenholan kirkossa. Kuva Tuija Tuhkanen.

Tenholan keskiaikaisen kirkon sakaristossa on kaksi epitafia, joissa molemmissa on hallitsevana arkkitehtoninen rakenne: kuva-alueita reunustavat pylväät ja ylhäällä on frontoni. Tyylillisesti epitafit poikkeavat toisistaan: Elin Flemingin 1600-luvun alussa kalkkikivistä veistetty renessanssityylinen epitafi (kuva 1) edustaa mahtipontisuudessaan aatelin tyyl-ihanteita, kun taas kirkkoherra Petrus Ingemarinen epitafi (kuva 2) 1600-luvun loppupuolelta on mystisromanttinen barokin edustaja.

Kuva 2. Petrus Ingemar (1593–1681) puinen epitafikaappi Tenholan kirkossa. Muotokuvan on signeerannut Jochim Kröger. Kuva Tuija Tuhkanen.

Elin Flemingin epitafi

Elin Flemingin epitafi⁴ on veistetty kalkkikivistä⁵ aivan 1600-luvun alussa Pohjois-Saksassa. Meinanderin mukaan se edustaa alankomaalaista tyyli-suuntaa ja muistuttaa

⁴ Vuosisadan vaihteessa on Elin Flemingin epitafista käytetty nimitystä votiivikaappi tai -taulu. Ks. Eliel Aspelin, *Suomalaisen taiteen historia pääpiirteissään*, Helsinki 1891, s. 31; Johannes Öhquist, *Suomen taiteen historia*, Helsinki 1912, s. 117–118.

⁵ Museovirasto, Topografinen arkisto, Tenhola. Tarkastusmatka Tenholan kirkkoon 11.3.1983, Mirja-Liisa Waismaa-Pietarila. Aikaisemmin on Aspelin todennut sen olevan hiekkakiveä, Öhquist marmoria ja Meinander marmoria ja alabasteria. Aspelin 1891, s. 31; Öhquist 1912, s. 117; K.K. Meinander: *Porträtt i Finland före 1840-talet*, Helsingfors 1931, s. 15.

yksityiskohdiltaan lähinnä Mecklenburgissa olevia teoksia.⁶ Epitafi on pystytetty Elin Flemingin kuoleman jälkeen, aikaisintaan vuonna 1604.⁷ Lahjoittajan, vainajan puolison Arvid Stålarmin, 1604 lähettämä kirje Klas Hermansson Flemingille on säilynyt jälkipolville. Siinä pyydetään kirjeen vastaanottajaa tuomaan epitafi Turkuun.⁸ Ollessaan maanpaossa vuoteen 1604 Fleming oleskeli ainakin 1603 Rostockissa lähellä Mecklenburgia.⁹

Epitafin keskusreliefissä on keskelle kuvattu Kristus ristillä. Ristin juurelle, sen oikealle puolelle, on kuvattu polvistuneina vainaja Elin Fleming (1553–1603) ja ristin vasemmalle puolelle epitafin lahjoittanut Lindön kartanon omistaja, sotapäällikkö Arvid Stålarmin (1549–1620). Vainajalla on yllään musta, pitkä kultanappinen leninki ja päässään musta hattu. Lahjoittajalla on yllään siniharmaa asepuku kullannäköisillä somisteineen. Kypärä ja hansikkaat ovat ristin juurella, johon yleensä on kuvattu Aatamin pääkallo ja luut. Vainajan ja lahjoittajan kasvat ovat maalattut; vainajan kasvat ovat valkoiset ja lahjoittajan vaaleanpunaiset. Taustalla oleva kaupunki torneineen on muuten valkoinen paitsi osa tornien yksityiskohdista on maalattu kullannäköiseksi. Reliefin etuosan kumpare on maalattu vaaleanvihreäksi. Ristillä riippuva Kristus on kuvattu lahjoittajaa ja vainajaa huomattavasti pienemmäksi. Kristuksen hiukset ja parta ovat ruskeat, päässä oleva orjantappuraseppele harmaa ja lannevaatteen reunus kullannäköinen. Ristin yläosaan on kirjoitettu kullannäköisillä kirjaimilla *Inri*. Epitafin hallitsevina väreinä ovat valkoinen, kulta ja vaaleat pastellisävyt.

Reliefin molemmalla puolella on joonialainen pylväs. Oikeanpuoleiseen pylväseen on kuvattu Stålarmin- ja Grappe-sukujen vaakunat, vasemmanpuoleiseen Flemingin- ja Hand-sukujen vaakunat.

Epitafin yläosassa on frontoni, jonka keskellä on enkelireliefi. Keskusreliefin alapuolella on mustapohjainen laatta, jossa kerrotaan Arvid Erikssonin lahjoittaneen epitafin rakkaalle vaimolleen Elin Flemingille, joka kuoli 49-vuotiaana vuonna 1603.

Elin Flemingin epitafi on sijainnut aikaisemmin kirkkokuoneessa heti alttaritaulun takana muuriin kiinnitettynä. Epitafin alapuolella on ollut suvun hauta, jonka päällä on ollut kolme hautakiveä.¹⁰

Petrus Ingemarin epitafi

Kirkkoherra Petrus Ingemarin epitafi¹¹ on puinen kaappi, jonka oven ulkopintaan on maalattu polvistunut pappi. Tenholan kirkkoherran Joachim von Glanin 1700-luvun

⁶ Meinander 1931, s. 15–16.

⁷ Öhquist toteaa Arvid Stålarmin ripustaneen marmorisen votiivikaapin vaimonsa haudan yläpuolelle 1603; myös Meinanderin mukaan epitafi pystytettiin Tenholan kirkkoon 1603, ja saman oletuksen on myöhemmin esittänyt mm. Bengt von Bonsdorff. Öhquist 1912, s. 117–118; Meinander 1931, s. 15; B. von Bonsdorff, »Kuvataide 1600- ja 1700-luvulla», *Ars. Suomen taide* 2, Keuruu 1988, s. 266.

⁸ Kirjeen lopussa Arvid Eriksson Stålarmin kirjoittaa: »Min k. B.(Broder) wille hafua min S. hustrus Epitaphium med sigh till Åbo». Kirje on mukana Klaus Hermansson Flemingin kirjoittamassa 2-osaisessa kronikassa, jonka E. Grönblad on julkaissut. Edward Grönblad, *Urkunder upplysande Finlands öden och tillstånd i slutet av 16:de och början av 17:de århundradet* II:1, Helsingfors 1856, s. 26–27.

⁹ Klaus Hermansson Flemingin kotiinpaluuseen 1604 vaikutti mm. hänen lankomiehensä Arvid Stålarmin. Tauno Vuori, »Klaus Hermanninpoika Fleming ja hänen kirjasensa 'Res in Fennia', *Varsinais-Suomen maakuntakirja* 9, Turku 1946, s. 118; ks. myös Oscar Nikula, *Tenala och Bromarf socknars historia* II, Helsingfors 1938, s. 23.

¹⁰ A.A. von Stiernman, »Presterskapets redogörelser om forntida minnesmärken i Finlands kyrkor». Utg. R. Hausen. *Bidrag till kännedom af Finlands natur och folk* 38, Helsingfors 1882, s. 208.

¹¹ Vuosisadanvaihteessa Aspelin käytti Petrus Ingemarin epitafista nimitystä votiivikaappi, Aspelin 1891, s. 39.

puolivälissä antaman selvityksen mukaan epitafikaapin oveen maalattu pappi esittää epitafin lahjoittajaa Petrus Ingemarin (1593–1681) poikaa Jonas Petrejusta (1645–1696).¹² K. K. Meinanderin mukaan maalaus esittää Petrus Ingemaria, jonka muistoksi epitafi on tehty.¹³ Perusteluissaan hän viittaa vuodelta 1832 olevaan paimenmuistioon, jossa kirkkoherran lyhyen elämäkerran yhteydessä mainitaan epitafi ja todetaan sen esittävän Petrus Ingemaria.¹⁴

Olisikin luontevaa olettaa muutokuvan esittävän henkilöä, jonka muistoksi epitafi on pystytetty. Toisaalta on hyvin yleistä, että lahjoittaja on keskeisellä sijalla niin kuvassa kuin tekstissäkin. Petrus Ingemarin epitafin kohdalla on myös huomattava, että 80 vuotta epitafin valmistumisen jälkeen kirkkoherra von Glan tietää kertoa kuvan esittävän epitafin lahjoittajaa. Jonas Petrejus oli kirkkoherrana vuoteen 1696 asti¹⁵, ja Joakim von Glan nimitettiin virkaan vain 36 vuotta myöhemmin, vuonna 1732.¹⁶ Suullisen perimätiedon silta olisi tässä mahdollinen. Lisäksi on huomattava se, että epitafikaapin oven sisäpinnan teksti on päivätty Tenholan pappilassa 1684, kolme vuotta Petrus Ingemarin kuoleman jälkeen. Jos oven ulkopinnan muutokuva on suurin piirtein samalta ajalta, se esittänee tuolloin poikaa, Jonas Petrejusta.

Petrus Ingemarin epitafi oli vielä 1700-luvun puolivälissä kirkkosalissa saarnatuolin taakse sijoitettuna.¹⁷ Suvun hauta oli kirkkosalissa miesten puolella lähellä länsiovea.¹⁸

Epitafin maalauksen on signeerannut konterfeijari Jochim Kröger. Vuosilukua maalauksessa ei ole. Turkulaissyntyinen Kröger oli ollut opissa Turussa ja Tukholmassa. Hänen tiedetään toimineen Turussa vuodesta 1677 kuolemaansa vuonna 1697 asti. Petrus Ingemarin epitafi on hänen ainoa tunnettu teoksensa.¹⁹

Petrus Ingemarin epitafin maalauksessa on kuva-alan oikealla puolella kuvattuun oveen ripustettu taulu, jossa on kirjoitus: »Hwem detta Epitaph angåår och om den här i kyrkian ther till hörige graff och graffstelle efter seer den gunst. Läsaren här innan föhre». Ovessa on ristikkoikkuna, josta tulee valonsäteitä. Polvistuneen papin taakse on kuvattu holvi. Maalauksen vasemmassa laidassa on pöytä (alttari), jolla on sammaleenvihreä liina. Pöydällä on pieni krusifiksi ja sen edessä avoin kirja. Pöydälle lankeaa valo vasemmalta.

Pappi on kuvattu pitkähiuksiseksi ja -partaiseksi. Kasvot on maalattu hyvin hienopiirteisesti ja siroasti. Kädet ovat rinnan edessä yhdessä, eivät kuitenkaan yhteen ristittyinä. Maalaus on tummasävyinen, siinä hallitsevat murrettu ruskeanvihreä ja musta. Keskuskuvan kehyksissä oleva ruskeanvihreä ja tiilenpunainen ovat hyvin lähellä saarnatuolin oven värejä.²⁰

¹² von Stiernman 1882, s. 209. Myös Aspelin ja Öhquist toteavat maalauksen esittävän lahjoittajaa Jonas Petrejusta. Aspelin 1891, s. 39; Öhquist 1912, s. 124.

¹³ Meinander 1931, s. 30.

¹⁴ C. H. Strandberg, *Åbo stifts herdaminne ifrån reformationens början till närvarande tid I*, Åbo 1832, s. 388.

¹⁵ Jonas Petrejus oli Tenholan kirkkoherrana isänsä jälkeen 1681–1696. Hän oli toiminut isänsä apulaisena jo vuodesta 1674. Hän opiskeli Turussa 1665 ja Uppsalassa 1667 ja valmistui maisteriksi 1672. Strandberg 1831, s. 389; ks. myös Nikula 1938, s. 67–68.

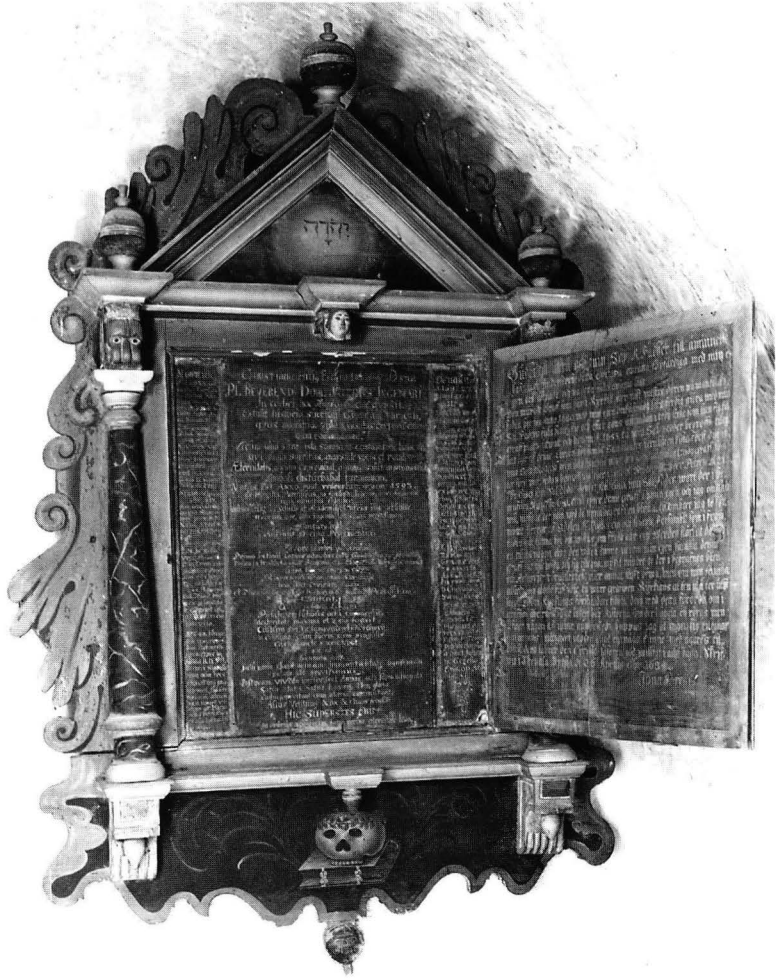
¹⁶ Nikula 1938, s. 71–72.

¹⁷ von Stiernman 1882, s. 209.

¹⁸ Suvun haudan sijainti tulee ilmi epitafikaapin oven sisäpuolella olevasta ruotsinkielisestä tekstistä.

¹⁹ J.R.A[aspelin], »Några konstnärsminnen», *Finskt Museum* 1899, s. 39–40.

²⁰ Saarnatuoli lahjoitettiin kirkkoon 1655, vuosiluku on veistetty oven yläpuolelle. Se maalattiin n. 1675. Börje Lindberg, *Tenholan kirkko*, Hanko 1991, s. 9.

Kuva 3. Petrus Ingemarin epitafikaappi avattuna. Oven sisäpinnan tekstin on päivännyt Petrus Ingemarin poika Jonas Petrejus Tenholan pappilassa 1684. Kuva P.O. Welin/ Museovirasto.

Maalauksen molemmiin puolin on marmoroidut pylväät. Pylväiden päissä on kruunupäiset hahmot. Epitafin tauluosan päällä on frontoni, jonka keskelle maalatussa auringossa lukee hepreaksi *Jehova*²¹. Frontonia, kuten koko epitafia, reunustaa pyöreäreunainen lehtiornamentti. Epitafin alapuoleiseen koristelaattaan on maalattuna suljettu kirja, jonka päällä on seppelöity pääkallo.²² Pääkallon yläleuan hampaat muo-

²¹ Jumalaa tarkoittava hepreankielinen *Jahve*-sana ilman vokaaleita koostuu neljästä konsonantista: JHVH. Pyhän nimen turhan lausumisen välttämiseksi konsonantteihin lisättiin vokaalit *Adonai*-sanasta korostamaan sitä, että sana tulee lausua ääneen *Adonai*. Tästä on syntynyt väärintulkintana *Jehova*-nimitys. Frithiof Dahlby, *De heliga tecknens hemlighet*, Stockholm 1955, s. 14; Joseph Kastler, *Mytologisk uppslagsbok*, Stockholm 1991, s. 95–96.

²² Laakerilehdin seppelöityä pääkalloa on pidetty muistutuksena kuoleman jälkeen odottavasta kuoleman voitosta, ikuisesta elämästä, ks. esim. Gunnar Lötstam, »Tiden och Döden i karolinsk bildhuggarkonst», *Iconographisk post* 1993:2, s. 28.

dostavat helminauhan. Kirjan ja kallon muodostama yksityiskohta on koristeellisen kaunis heijastaen ajalle tyypillistä kuoleman mystifiontia. Epitafin alaosassa on nuppi, jossa on kirjaimet »J P» peilimonogrammina.

Epitafikaapin sisäosa on maalattu täyteen latinan- ja ruotsinkielistä tekstiä (kuva 3). Oven sisäpinnassa olevan ruotsinkielisen tekstin alaosassa on lahjoittajan Jonas Petrejuksen nimi ja päiväys Tenholan pappilassa 1684. Tällä perusteella epitafin maalaus on ajoitettu vuoteen 1684. Epitafikaapin takaseinään keskelle on latinaksi kirjoitettu ylistävästi kirkkoherra Petrus Ingemarista (liite 1). Tämän tekstin molemmin puolin on kapeat teksinauhut; vasemmanpuoleisessa kerrotaan lyhyesti Petrus Ingemarin elämästä, oikean puoleisessa kerrotaan hänen kuolemastaan ja hautajaisistaan (ks. liitetä). Vasemmanpuoleisesta tekstistä käy selville, että Petrus Ingemar syntyi vuonna 1593 Annerstadin pitäjässä Smoolannissa talonpojan perheeseen. Koulua käydessään hän oli mm. Tunassa Hammarskiöldin perheen kotiopettajana. Petrus Ingemar opiskeli Uppsalassa vuodesta 1627 ja Wexsjön piispa vihki hänet papiksi 1636. Turkuun Petrus Ingemar tuli piispa Isaac Rothoviuksen kutsusta.

Takaseinän keskiosan teksti alkaa juhlavasti: »Tämän kristillisen seurakunnan mitä ylistetyin ja kunnoitetuin pastori, herra Petrus Ingemarinpoika, lepää rauhassa tässä kuuluisassa temppelissä. Kaikenlaisia jättiläismäisiä ihmeitä ylistää historia, joka muinoin suosi suuria voimia, hävitystä tuovia ruumiita ja tyhmyyttä. Mutta nämä unet eivät ole mitään kun vertaa tähän mieheen, joka hengen miekalla, äänen majesteettisuudella ja ikuisuuden arvovallalla säilytti kunnian, edisti sielujen pelastusta ja teki tyhjäksi Paholaisen tyrannian».²³ Tekstin loppuosassa kerrotaan: »Jumalaisen Kaitsemuksen johdatuksella ja kuuluisien miesten suosiolla hän sai ensimmäisen logiikan opettajan paikan, mitä hän hoiti kunnioittavasti Turun kymnaasissa siihen asti kunnes se muutettiin Akatemiaksi ja sitten myös hän palveli yli kaksi vuotta Kaunopuheisuuden professorina. Mutta ajan läpitunkematon salaperäisyys otti tämän mitä oppineimman miehen mukaansa ja asetti hänet Tenholan seurakunnan pastorin ja esimiehen virkaan».²⁴

Lähteissä mainitaan kuitenkin, ettei Petrus Ingemar piispa Rothoviuksen suosituksesta huolimatta saanut akateemista virkaa eikä häntä promovoitu 1643.²⁵ Sen sijaan hänestä tuli vuonna 1644 Tenholan seurakunnan pastori. Hän toimi pastorina kuolemaansa asti. Epitafin takaseinän oikeanpuoleisessa tekstipylväässä kerrotaan: »Kuoli vuonna 1681, kesäkuun 22. päivänä, päivän 11. tuntina, nukkui rauhallisesti pois ja kaikki tuskat Jumalan avulla voittaneena hän toivoo saavansa istua autuaalla istuimella. Koko elämänsä ajan terävää älyään käyttäneenä, ruumiiltaan jo heikentyneenä, paljosta työstä ja muista toimista väsyneenä, hän pääsi tämän kurjan elämän loppuun 88 vuoden, 2 kuukauden ja 19 päivän iässä».²⁶ Epitafin tekstissä kerrotaan mm. Raamatun kohdat (Moos. 25:7–11), jotka luettiin kotona pidetyssä hautajaisjuhlassa. Kirkossa Turun piispa Johan Gezelius luki psalmin 116 jakeesta 112 loppuun.

Epitafikaapin oven sisäpinnan ruotsinkielisessä tekstissä Jonas Petrejus lahjoittajana tuo ensimmäisenä esille, että hän on itse kustantanut tämän isänsä kunniaksi

²³ Suomennos: FL Hannu Laaksonen. Lat. teksti: Museovirasto, Topograf. ark., Tenhola, inv.kert. 1981.

²⁴ Suomennos: FL Hannu Laaksonen. Lat. teksti: Museovirasto, Topograf. ark., Tenhola, inv.kert. 1981.

²⁵ K.G. Leinberg, *Åbo stifts herdaminne 1554–1640*. Finska Kyrkohistoriska Samfundets handlingar V, Helsingfors 1903, s. 31; ks. myös Martti Parvio: *Isaacus Rothovius. Turun piispa*. Suomen Kirkkohistoriallisen seuran toimituksia 60, Helsinki 1959, s. 247–248, 275.

²⁶ Suomennos: FL Hannu Laaksonen. Lat. teksti: Museovirasto, Topograf. ark., Tenhola, inventointikertomus 1981.

teettämän epitafin ja vuonna 1680 muurauttanut haudan, jonne hänen isänsä lisäksi haudattiin hänen 1653 kuollut äitinsä²⁷, jonka luut siis siirrettiin tähän uuteen hautaan. Samoin lahjoittajan veli Pehr Petrejus haudattiin tähän sukuhautaan 1680. Jonas Petrejus pyytää tulevia aatelisherroja, kirkkoherraa ja seurakuntaa pitämään huolta, ettei hautaan haudattaisi suvun ulkopuolisia eikä ruumiisiin ja kirstuihin koskettaisi.

Kahden säädyn epitafit

Elin Flemingin epitafi on yksi varhaisimmista epitafeista maassamme. Tietävästi se on myös ainoa kivepitafi, jossa on reliefi.²⁸ Vaaleasävyisessä epitafissa ovat lahjoittajan, vainajan ja Ristiinnaulitun ohella keskeisellä sijalla suvun vaakunat. Mahdollisesti tämä epitafi on ollut esimerkkinä Petrus Ingemarín puiselle epitafille, jolla on samanlainen rakenne keskuskuvineen, pylväineen ja frontoneineen.

Petrus Ingemarín tummasävyisessä puisessa epitafikaapissa keskeiselle sijalle nousevat polvistuneen papin, krusifiksin ja tekstin ohella vaakunoiden sijasta symbolit: kuolemaa tarkoittava pääkallo, kirja, ja aurinko, jonka sisälle on kirjoitettu Jumala hepreaksi. Auringonkehä muistuttaa kolminaisuuden symbolista.

Epitafikaapin sisällä oleva teksti vastaa tyyliltään kaapin mystisromanttista kuvitusta. Vuolassanainen ja ylistävä muistokirjoitus on pitkä ja seikkaperäinen: Petrus Ingemarín kaappimallinen epitafi on antanut tähän runsassanaisuuteen oivan mahdollisuuden.

Polvistuneen papin kuva – esittääpä se sitten isää tai poikaa – on hyvin muotokuvamainen. Se on myös maalauksen pääaihe. Profaani polvistuja on kuvattu ristillä riippuvaa Kristusta huomattavasti kookkaammaksi, mikä on vastoin aikaisempaa, keskiajalla vallinnutta käytäntöä kuvata lahjoittaja Kristusta tai pyhimystä pienemmäksi. Petrus Ingemarín epitafi ilmentää jo uutta aikaa, jolloin lahjoittajien kuvaukset ovat kokonaisuutta hallitsevia muotokuvia.

²⁷ Epitafissa olevasta latinankielisestä tekstistä käy ilmi, että Petrus Ingemar avioitui 1642 Finnströmin pastorin Petrus Birgerinpojan tyttären Sigridin kanssa. Tämän kuoltua 1653 hän avioitui uudestaan 1655 leski Margaretha Petruksentyttären kanssa.

²⁸ Ruotsissa ensimmäiset veistetyt epitafit ovat 1600-luvun jälkipuolelta. Gillgren 1995, s. 22.

LIITE

Petrus Ingemarin epitafikaapin sisäpuolella, takaseinässä oleva latinankielinen muistokirjoitus, jonka Tenholan kirkkoherra Joachim von Glan on kirjoittanut 1700-luvun puolivälissä muistiin (lähde: A. A. von Stiernman, »Presterskapets redogörelser om forntida minnesmärken i Finlands kyrkor». Utg. R. Hausen. *Bidrag till kännedom af Finlands natur och folk* 38, Helsingfors 1882).

Takaseinän keskellä oleva kirjoitus:

Christianae hujus Ecclesiae Laudatissimus Pastor Pl. Reverendus Dom: Petrus Ingemari in Celebris hoc Templo placide quiescit. Extollit historia suorum Gigantum miracula, quos magnitudo virium, vastitas corporum et stupor olim commendabant. Verum nihil sunt ista somnia, in comparatione hujus viri, qui gladio Spiritus, majestate vocis et pondere aeternitatis gloriam conservabat, animarum salutem promovebat, Diaboli disturbabat Tyrannidem. Natus est anno post redemptum orbem 1593. de honestis parentibus, in foecunda ingeniorum matre Smalandia, mox educatus fideliter, absolutisque in Scholis et Academiis Patriae illis studiis, quorum ope, alta ingenia in suam perfectionem consurgunt. Auspiciis Divinae Providentiae et Favore illustrium Virorum, primo Lectioni Logices admotus, cui in Gymnasio Aboae egregie praefuit, postea introducta ibidem Academia etjam Eloquentiae Professoris munus ultra biennii spatium obiit. Sed imperscrutabile arcanum aeternitatis hinc doctissimum virum subduxit, et Tenalensis Ecclesiae Pastorem ejusdemque Praepositum constituit. Quem nobilem locum Pietate, virtutibus actu commeruit dexteritate maxima et Zelo tenuit, Cultum Dei ne langvesceret sedulo curavit. In Conjugio, cum liberis, cum singulis, caste, sancte, sincere vixit; quoad decretoria hora facili morbo solveret animam immortalitate dignissimam. Jta Vir ille gravissimus, postquam vivendo implevisset Annos Octo supra Octoaginta, satur aetatis, satur honoris, plenus gloriae caducam vitam cum aeterna commutavit. Alias vetustas nox et Chaos sepelient. Hic superstes erit in animis hominum, fama rerum, aeternitate temporum.

Keskustekstin vasemmalla puolella oleva kapea tekstinauha:

Nascitur Ao 1593. 3. Apr. in Parochia Anderstad, Villa Böökhullt. Pater erat colonus, Pius et assiduus Ingemarus Nicolai, Mater Anna Benedicti. Frequentat schol: Wexiöensem Ao 1614 Nycopensem 1617. Calmariensem 1622. Hoc tempore etjam Praeceptor erat in Celebris aula Nob. D. Hammarschiölds de Tuna. Studet Ubsaliae Ao 1627. Ao 1636 Ordines accipit Sacros ab Episc: Wex: B.M. Nicolao Krook. Holmiae Prid: Fest: Pentecost: 1637. Vocatione Episcopi B.M.Jsaaci Rothovii venit Aboam, ubi Imo Lectioni praefuit Logices, deinde Professioni Eloquentiae Consistorii que sedit Assessor. 1644. Pastor fit Ecclesiae Tenalensis. Hic quidquid laudabile est peregit usque ad beatum exitum vitae. Ao 1642. jungit sibi uxorem filiam Pastoris Finströmensis in Alandia B.D. Petri Birgeri Sigredh nomine quae tres Filios cum una gnata peperit. Jlla 1653 defuncta, alteram ducit uxorem, viduam quandam Margaretham Petri Ao 1655, ex qua ipsi nati filii duo.

Keskustekstin oikealla puolella oleva kapea tekstinauha:

Denascitur Ao 1681. 22. Junii. hora diei 11ma, ac placida morte, omni dolore jam ope Dei superato, sedens in sella beata exspirat. Vir acri per totam aetatem suam ingenio, corpore licet infirmo, multo ex labore variaque afflictione defessus, completis ipsi in hac misera vita Annis 88. Mensibus 2bus et 19 diebus. In Actu Funebris Textus 1mus Gen: 25: vers: 7.8.9.10.11. in AEdibus Beati Defuncti explicatus à D. Enevaldo Sven: Profess: Prim: et Past: Aboensium. Textus 2dus Psalm. 116: à vers: 12 ad finem, in Templo declaratus à Doct: Johan: Gezelio Episcop: Ab:

SUMMARY

Two 17th-century Epitaphs in Tenhola Church

An epitaph is a memorial plaque erected in honour of a deceased person and containing either a text or an image. The image often includes a memorial text on the deceased, quotations from scripture and possibly a dedication mentioning the donor. Epitaphs began to appear in German churches during the 14th century, and they became particularly popular during the 17th century. The surviving Finnish church epitaphs are mostly from the 17th and 18th centuries. The most common visual theme is the crucified Christ. Often shown at the foot of the cross, as part of the scene, is the kneeling figure of the deceased together with his relatives and the donor. Large families at the foot of the cross are common in epitaphs of the second half of the 17th century; the pictures often include deceased children or spouses.

Churches in Finland also contain votive paintings of similar appearance as the epitaph paintings. The concepts of epitaph and votive paintings have often been mixed. Confusion was probably caused by the fact that it is difficult to establish the original function of the paintings once they are removed from their context. The epitaph alludes to the grave and the memory of the deceased, but the epitaph painting is not necessarily located in connection with the grave. A votive painting is a gift to the saints in connection with supplication for assistance or to thank for the fulfilling of a request.

The donation of an epitaph was a religious and social act. The donation was in honour of God and for the decoration of the church. It was also a good work by the donor intended to make posterity remember the deceased and the donor. In most cases the donor's name was prominently featured.

The sacristy of the medieval stone church of Tenhola in western Uusimaa province contains two epitaphs which are dominated by an architectural structure. The pictorial field is bordered by columns and there is a pediment in the upper part. The epitaphs differ from each other in terms of style. The epitaph of Elin Fleming (1553–1603) was donated by her spouse, Arvid Stålarv (1549–1620), a well-known military commander and owner of Lindö manor. The limestone epitaph, made in North Germany in the early 17th century is of Renaissance style and its pomposity it represents the stylistic ideals of the nobility (Fig. 1). The wooden epitaph of Vicar Petrus Ingemar (1593–1681) (Fig. 2) from the late 17th century is a mystical-romantic example of the Baroque style.